

Phát huy tính sáng tạo của trẻ 5 - 6 tuổi thông qua trò chơi đóng vai có chủ đề

Nguyễn Thị Hồng Nguyên*

*ThS. Khoa Sư phạm, Phân hiệu ĐH Thái Nguyên tại tỉnh Hà Giang

Received: 17/4/2024; Accepted: 25/4/2024; Published: 02/5/2024

Abstract: Promoting creativity for 5-6 year old children through role-playing games with themes that play an important role in children's comprehensive development. During play, children are given many opportunities to play in diverse and rich environments to maximize their creativity.

Keywords: Creativity, themed role-playing games, promoting children's creativity in themed role-playing games.

1. Đặt vấn đề

Giáo dục mầm non (MN) với mục tiêu giúp trẻ em phát triển một cách toàn diện về các lĩnh vực trí tuệ, thể chất, tình cảm, thẩm mỹ và đặc biệt là hình thành những phẩm chất đầu tiên của nhân cách, chuẩn bị cho trẻ vào tiểu học.

Để đạt được mục tiêu, việc phát huy tính sáng tạo (TST) cho trẻ đặc biệt quan trọng giúp trẻ hình thành và phát triển nhân cách, tích cực khám phá, tìm tòi để tạo ra cái mới, được thỏa mãn lòng hiếu kỳ. Đặc biệt, TST của trẻ có thể phát huy hiệu quả trong TC đóng vai có chủ đề (TCDVCCĐ) ở trường MN. Đây là trò chơi (TC) tái tạo lại hành động, thái độ và các mối quan hệ của người lớn trong hoạt động lao động và sinh hoạt hàng ngày mà trẻ thể hiện trong TC của mình. Đây là sự phản ánh độc đáo của trẻ về những mối quan hệ, những hoạt động xã hội của người lớn mà trẻ thấy, nổi bật hơn cả là mối quan hệ giữa người với người.

Tuy nhiên, thực tiễn biện pháp phát huy TST cho trẻ trong TCDVCCĐ ở trường MN hiện nay chưa được giáo viên (GV) quan tâm đúng mực. GV còn thiếu những biện pháp khích lệ và phát huy TST cho trẻ trong việc tổ chức TCDVCCĐ. Khi tổ chức TC cho trẻ, GV vẫn áp đặt trẻ, chưa biết tạo cơ hội để trẻ sáng tạo (ST) tìm tòi, khám phá, chưa thực sự giúp trẻ có điều kiện phát huy TST của mình.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Những nghiên cứu về TST của trẻ

- ST là một quá trình hoạt động của con người, trong quá trình đó, bằng những kinh nghiệm sẵn có con người đã tư duy độc lập, biến tưởng tượng, biến đổi và tạo ra những ý tưởng mới độc đáo phù hợp trên bình diện cá nhân hay xã hội. Đây là quá trình con người tạo ra cái mới có giá trị giải quyết vấn đề

đặt ra một cách hiệu quả, đáp ứng nhu cầu xác định của con người. ST là tìm ra cái chưa ai biết và làm cho con người hiểu rõ thực chất tất cả những gì tồn tại, xảy ra và có ranh giới rõ ràng theo một cách mới mẻ, không theo tiền lệ.

- TST của trẻ mẫu giáo là một thuộc tính tâm lý của nhân cách, được hình thành và phát triển qua quá trình trẻ hoạt động tích cực với thế giới xung quanh, đặc biệt là hoạt động vui chơi đóng vai có chủ đề nhằm tạo ra những điều mà trẻ chưa thấy, mang sự độc đáo, hấp dẫn, thích hợp, có ý nghĩa đối với sự phát triển của cá nhân trẻ, mang đặc trưng ST của lứa tuổi.

- Đặc điểm TST của trẻ 5-6 tuổi: Trẻ ST một cách bất ngờ, hoạt động theo ý muốn của mình mà không cần in sâu vào trí nhớ hay mô phỏng mà trí tưởng tượng sẽ liên kết theo một cách đặc trưng nào đó; Trẻ ST không bị ràng buộc bởi cảm xúc, hoàn cảnh và thường nhanh chóng biến mất; Sự ST của trẻ về căn bản vẫn không thoát khỏi nhu cầu của bản thân, nó phát sinh một cách tự nhiên, không phụ thuộc vào ý muốn của người lớn; TST của trẻ gần gũi và hiện thực hơn, trẻ đã biết dựa vào biểu tượng đã có sẵn để tạo nên biểu tượng mới; Khả năng ST của trẻ rất chân thật và đích thực. Khi trẻ ST, việc mô phỏng giữ vai trò thiết yếu. Nhưng sự mô phỏng, bắt chước đó lại không giống hoàn toàn với thực tế mà trẻ thấy; TST của trẻ chưa có mối liên hệ của các sự vật hiện tượng do sự ST của trẻ mang tính quy ước và có tiền lệ từ trước, tầm nhìn và vốn kinh nghiệm của trẻ còn ở mức độ hạn hẹp.

- Các yếu tố ảnh hưởng đến TST của trẻ 5-6 tuổi: Bản thân trẻ, môi trường, giáo dục.

2.2. Những nghiên cứu về TCDVCCĐ của trẻ 5 - 6 tuổi

TC là một hiện tượng sống phức tạp và lí thú, nó luôn thu hút được sự chú ý và thích thú của trẻ. Bước vào tuổi mẫu giáo, trẻ có thể tham gia vào nhiều TC như TC lắp ghép xây dựng, đóng kịch, vận động, TCĐVCCĐ... trong đó TCĐVCCĐ giữ vị trí trung tâm.

- TCĐVCCĐ là TC ST, một nét riêng biệt của lứa tuổi MN. Thông qua việc đóng vai trẻ được làm người lớn, thể hiện các hoạt động của người lớn diễn ra trong xã hội, phản ánh một cách khách quan các mối quan hệ của người lớn trong lao động.

- Đặc điểm TCĐVCCĐ của trẻ 5-6 tuổi:

+ Trong TCĐVCCĐ, việc được làm người lớn là nhu cầu vô cùng lớn của trẻ mẫu giáo. Trẻ luôn mong muốn được hành động như người lớn, được làm những việc của người lớn mà trẻ thường thấy hàng ngày. Trẻ tự kết hợp thành nhóm chơi và tổ chức trong các nhóm đó một cuộc sống vui chơi đặc biệt. Tại đó trẻ mô phỏng lại các hành động một cách đơn giản theo đúng các chức năng lao động của từng vai chơi và các mối quan hệ liên quan đến vai chơi đó.

+ TCĐVCCĐ là TC không buộc trẻ tham gia một cách gượng ép mà trẻ chơi một cách tự nguyện. Trong quá trình chơi, trẻ không nhất thiết phải tuân theo một quy luật chơi bắt buộc nào, trẻ có thể chơi bất kỳ trò nào mình thích, trẻ chơi say sưa, vui vẻ. Trẻ dần dần không cần sự giúp đỡ của người lớn mà có thể chủ động dựa trên ý thích của bản thân. Trẻ biết lắng nghe sự nhận xét đánh giá của GV, biết đánh giá bản thân và các bạn cùng chơi. Trẻ có thể tự tổ chức và điều khiển quá trình chơi mà không cần sự hỗ trợ từ GV, khi chơi trẻ rất tích cực với việc trao đổi, bàn bạc, thỏa thuận về quá trình chơi, bổ sung phương tiện chơi, dự kiến thêm ý tưởng chơi mới. Kỹ năng chơi của trẻ đã có sự phát triển vượt bậc so với lứa tuổi trước. Trẻ biết tự đưa ra hay tiếp nhận một tình huống không có thực, đặt mình vào đó và thực hiện những hành động phù hợp; biết thực hiện những hành động với đồ chơi hình tượng, vật thay thế tưởng tượng; trẻ đưa thêm vào TC những tình tiết mới, làm cho TC trở nên hấp dẫn hơn rất nhiều. Khả năng phối hợp giữa các nhóm chơi ngày càng tốt hơn làm cho giờ chơi ngày càng sôi nổi và nhộn nhịp hơn. Trẻ biết hợp tác, kết hợp thành nhóm, hoạt động tập thể. Từ đó, biết thiết lập các mối quan hệ với nhau trong nhóm chơi.

+ TCĐVCCĐ chứa đựng bao gồm hai mối quan hệ, đó là quan hệ chơi và quan hệ thực. Quan hệ chơi là quan hệ giữa các vai với nhau, quan hệ thực là quan hệ giữa trẻ với trẻ. Quan hệ thực được xác định trước khi chơi hoặc khi trẻ tách ra khỏi hoạt động

chơi. Khi trẻ nhập vai và tiến trình chơi diễn ra thì quan hệ thực bị lu mờ dần, lúc này trẻ thực sự sống trong quan hệ chơi.

- Cấu trúc của TCĐVCCĐ: Chủ đề và nội dung; vai chơi và hành động chơi; những mối quan hệ qua lại của trẻ thông qua TC; đồ chơi và hoàn cảnh chơi.

- Sự phát triển của TCĐVCCĐ ở trẻ 5-6 tuổi: Trẻ bắt đầu ý thức được rằng “chơi chỉ là giả vờ, trẻ thoải mái hành động theo ý thích của mình; Các nhóm chơi ổn định và dần xuất hiện nhiều TC tập thể; Số lượng vai chơi tăng lên; Trẻ có khả năng tự tổ chức chơi mà không cần đến sự hỗ trợ của người lớn; Trẻ bắt đầu chú ý đến khả năng đóng vai; Khi chơi trẻ rất tích cực thỏa thuận chơi, bổ sung phương tiện chơi; Trẻ rất chú ý đến thao tác chơi, hành động chơi, quan tâm đến mối quan hệ, hành vi, cách biểu cảm trong TC...; Các nhóm chơi luôn có mối quan hệ chặt chẽ với nhau và cũng hướng theo chủ đề chơi; Khi chơi, trẻ biết tự nhận xét quá trình chơi của bản thân và các bạn cùng nhóm.

- Một số biểu hiện TST của trẻ trong TCĐVCCĐ: Trẻ đưa ra được ý tưởng chơi; Trẻ thể hiện vai chơi theo nhiều cách khác nhau như: lời nói, cử chỉ, điệu bộ, ánh mắt, hành vi; Trẻ có khả năng giải quyết các tình huống theo nhiều cách khác nhau; Trẻ biết dùng các vật thay thế khác nhau trong khi chơi; Trẻ nhanh chóng, linh hoạt trong việc thể hiện vai chơi mới khi đổi vai.

- Vai trò của TCĐVCCĐ với việc phát huy TST của trẻ 5-6 tuổi: TCĐVCCĐ là phương tiện phát huy TST cho trẻ mẫu giáo có hiệu quả.

Trong khi chơi TCĐVCCĐ, khi đưa ra ý tưởng chơi và thực hiện hành động chơi trẻ không những biết sao chép hành vi của người lớn mà trẻ còn biết liên kết các mảng sự kiện, hiện tượng với nhau để làm phong phú thêm chủ đề và nội dung chơi theo cách của trẻ, giúp cho TST của trẻ được phát huy nhiều hơn.

Khi thể hiện vai chơi, trẻ biết mô phỏng, bắt chước, tái tạo lại những hành vi, ngôn ngữ của người lớn giúp cho TST của trẻ được phát huy. Khi chơi, việc phát sinh các tình huống trong TC và việc thể hiện vai chơi có ảnh hưởng rất lớn đến sự phát triển của hoạt động trí tuệ và tư duy của trẻ, góp phần phát triển tư duy hình tượng và tích lũy biểu tượng nhằm phát huy TST.

Không những thế, việc nhập vai cho phép trẻ dự đoán hành vi của người khác dựa trên quan điểm của chính vai chơi. Từ đó trẻ có kế hoạch hành động và thực hiện hành vi của mình. Hơn nữa, trong khi chơi những tình huống khó khăn nảy sinh đòi hỏi trẻ phải

tìm cách khắc phục, thúc đẩy TST và khả năng tư duy phát triển.

Trong TCĐVCCĐ, trẻ biết dùng những vật thay thế, các ký hiệu, biết nhập vào nhiều vai khác nhau, biết tạo ra hoàn cảnh chơi,... từ đó, trí tưởng tượng của trẻ ngày một phát triển.

Trẻ đã biết xây dựng tình huống mới trong từng hoàn cảnh theo cách nghĩ của trẻ để tạo ra những hoàn cảnh chơi ngày càng phong phú, ví dụ khi trẻ vào vai người lái tàu trẻ biết sử dụng mấy cái ghế xếp thành đầu tàu, dùng vòng tròn thể dục làm vô lăng lái tàu, miệng giả tiếng tàu kêu “tu tu, xình xịch...”.

Khi tham gia TCĐVCCĐ trẻ cần giao tiếp thường xuyên, vận dụng mọi khả năng và vốn từ đã có để giao tiếp khi chơi, thể hiện ngữ điệu, lời nói bằng nhiều cảm xúc khác nhau đã giúp cho trẻ nói rõ ràng và mạch lạc hơn, ngôn ngữ của trẻ phát triển. Trong quá trình giao tiếp, trẻ nảy sinh các ý tưởng chơi mới, thể hiện được qua các ngôn từ, tạo điều kiện cho sự ST phát triển.

TCĐVCCĐ tác động mạnh đến tình cảm của trẻ. Trong quá trình chơi, trẻ vui vẻ, thoải mái, phấn khởi và nhiệt tình. TC có ảnh hưởng rất lớn đến tình cảm của trẻ, trẻ biết cảm nhận cái hay, cái đẹp trong các mối quan hệ của con người. Nhờ trải nghiệm như vậy, qua các vai chơi mà tình cảm xã hội của trẻ trở nên phong phú. Từ đó TST của trẻ ngày càng có nhiều cơ hội được bộc lộ.

2.3. Nghiên cứu về biện pháp phát huy TST của trẻ 5-6 tuổi trong TCĐVCCĐ

- Biện pháp phát huy TST của trẻ 5 - 6 tuổi trong TCĐVCCĐ là cách làm cụ thể của cô với trẻ khi tổ chức hướng dẫn TCĐVCCĐ nhằm phát huy TST của trẻ trong TC này.

- Ý nghĩa của biện pháp phát huy TST của trẻ 5-6 tuổi trong TCĐVCCĐ:

+ Hoạt động vui chơi là hoạt động mang TST, trong đó TCĐVCCĐ là TC có ưu thế phát huy TST của trẻ. Vì vậy, TCĐVCCĐ chính là phương tiện để phát huy TST của trẻ.

+ Sử dụng các biện pháp phát huy TST của trẻ trong TCĐVCCĐ là GV đã tạo cho trẻ môi trường chơi đa dạng, phong phú, trẻ có thể mở rộng được chủ đề chơi, tăng thêm nội dung chơi, tạo nhiều cơ hội cho khả năng tưởng tượng phát triển, phát huy TST của trẻ.

+ Các biện pháp phát huy TST của trẻ trong TCĐVCCĐ giúp trẻ hình thành óc tưởng tượng ST, phát triển ngôn ngữ và tăng cường khả năng nhận

thức.

+ Các biện pháp phát huy TST của trẻ trong TCĐVCCĐ còn liên tục hình thành những hoàn cảnh chơi mới với những diễn biến chơi khác nhau giúp trẻ phát huy TST.

+ Tình cảm xã hội của trẻ cũng có điều kiện phát triển, trẻ trở nên có tinh thần trách nhiệm trước tập thể, biết hành động vì kết quả chung của cả nhóm, đôi khi trẻ biết từ bỏ ý thích của mình vì cả nhóm và trong lúc chơi trẻ cũng biết nhận xét đánh giá bản thân và các bạn. Như vậy thông qua TC trẻ được học làm người, trẻ vui vẻ, phấn khởi, đoàn kết và thích chơi cùng nhau say sưa, ST.

3. Kết luận

Phát huy TST là một việc làm không thể thiếu đối với sự phát triển đầy đủ các phẩm chất nhân cách của trẻ. Phát huy được TST cho trẻ sẽ giúp trẻ có điều kiện thể hiện khả năng của mình, trí tưởng tượng và khả năng suy đoán logic của trẻ có cơ hội phát triển, trẻ trở nên mạnh dạn hơn trong các hoạt động.

TCĐVCCĐ là phương tiện để giáo dục nhân cách cho trẻ MN nói chung đặc biệt là TST của trẻ nói riêng. TCĐVCCĐ là một hoạt động đặc trưng phản ánh khả năng ST của trẻ thông qua việc tác động qua lại giữa trẻ với nhau và giữa trẻ với thế giới khách quan. Trong khi chơi trẻ lĩnh hội được những kiến thức, kỹ năng, cách ứng xử trong những hoàn cảnh khác nhau, những cách thức hoạt động, những quy tắc nhất định trong giao tiếp và kinh nghiệm xã hội một cách tự nhiên, thoải mái và hiệu quả tạo điều kiện cho ST của trẻ được phát huy.

Tài liệu tham khảo

[1]. Lê Thị Thanh Thủy (1995), *Trò chơi đối với sự phát triển tri giác, tưởng tượng, sáng tạo của trẻ trong hoạt động tạo hình cho trẻ mẫu giáo*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

[2]. Trần Trọng Thủy (2000), *Sáng tạo- một chức năng quan trọng của trí tuệ*, Tạp chí Thông tin Khoa học giáo dục số 81.

[3]. Nguyễn Ánh Tuyết (2014), *Tâm lý học trẻ em lứa tuổi mầm non*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

[4]. L.X.Vurgutski (1985), *Trí tưởng tượng và sáng tạo ở lứa tuổi thiếu nhi. Tài liệu dịch*, NXB Phụ nữ.

[5]. Darya L. Zabelina and Michael D. Robinson (2010), *Child's play: Facilitating the originality of Creative output by a priming manipulation*, Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts, 2010 Vol.20 No 2.